

Konrad Walczuk: Państwo i religia w Republice Słowackiej – tradycja i współczesność

Odwoływanie się do tradycji chrześcijańskiej jest bezsprzeczne i wyraźnie rzutuje na całą aksjologiczną warstwę słowackiej Konstytucji, a przez to na całą rzeczywistość państwowo-społeczną Słowacji – pisze Konrad Walczuk dla „Teologii Politycznej Co Tydzień”: „Słowacja. Oblicza młodego państwa”.

W przypadku każdej organizacji państwowej decydujący wpływ na jej funkcjonowanie mają regulacje prawne. Także w odniesieniu do realizowania wolności religijnych – i to zarówno w wymiarze indywidualnym, jako osobista wolność wyznania i praktykowania swojej religii, jak i wspólnotowym – obejmującym możliwość funkcjonowania w państwie różnego rodzaju organizacji religijnych, w tym przede wszystkim takich jak kościoły i inne związki wyznaniowe.

Bez wsparcia ludzi takich jak Ty, nie mógłbyś czytać tego artykułu.

Prosimy, kliknij tutaj i przekaz darowiznę w dowolnej wysokości.

Współczesna, samodzielna i niepodległa Słowacja jest młodym państwem. Również federacja, w której Słowacja funkcjonowała wspólnie z Czechami, nie była długotrwałą formą państwowości. W efekcie, omawiając uwarunkowania dzisiejszych słowackich prawnych

regulacji zagadnień wyznaniowych, należy odnosić się nie tyle do samych słowackich struktur (czy to państwowych, czy też kościelnych), co do obszaru geograficznego, który obejmuje Republika Słowacka w XXI wieku. Zwłaszcza że struktury państwowe i religijne (wyznaniowe) oraz związane z nimi prawodawstwo obecne były na terenach dzisiejszej Słowacji od wielu wieków. Nie ulega zatem wątpliwości, że te historyczno-prawne uwarunkowania wywarły przemożny wpływ na obecną słowacką sytuację prawnowyznaniową. I to niezależnie od tego, czy pod uwagę będą brane czasy starożytne, kiedy to na obszar Słowacji bezpośrednio dotarli ze swoją kulturą – również prawną – Rzymianie, czy też Średniowiecze z na poły legendarną, także ze względu na swój wpływ na całą Środkową Europę, Rzeszą Wielkomorawską oraz z misją Cyryla i Metodego, czy też o czasy dominacji węgierskiej i austro-węgierskiej, aż po XX wiek, kiedy to Słowacja funkcjonowała bądź wspólnie z Czechami – tworząc Czechosłowację bardziej lub mniej samodzielnie.

*Nie ulega zatem wątpliwości,
że te historyczno-prawne
uwarunkowania wywarły
przemożny wpływ na obecną
słowacką sytuację
prawnowyznaniową*

Działalność Braci
Sołuńskich i
przypisywanie
ziemiom słowackim
dużego znaczenia w
ramach struktur
państwowych, do
których
przynależały, choć

nie przełożyły się na wcześniejszą emancypację słowacką, bez wątplenia pozostawiły ślad w sposobie pojmowania prawa i przypisanie miejsca organizacjom religijnym, takim jak kościoły. Ważną rolę w kształtowaniu słowackich realiów prawnowyznaniowych miała reformacja. Przypadające na XVIII i XIX w. „słowackie odrodzenie

narodowe” ściśle związane jest z rywalizacją duchownych katolickich i ewangelickich, co ma znaczenie także dla kształtu współczesnej słowackiej sytuacji wyznaniowej. Można stwierdzić, że począwszy od XVI w., aż do dziś trwa swoiste napięcie między katolickim i protestanckim podejściem do relacji między kościołami i wspólnotami religijnymi a państwem oraz do relacji stricte wewnątrzpaństwowych. Znaczące są także wpływy z czasów austro-węgierskich, zwłaszcza w uregulowaniach dotyczących realizacji wspólnotowych praw i wolności religijnych nawiązujących do „reform józefińskich”. Swoje znaczenie ma również fakt, że bezpośrednio po odzyskaniu niepodległości w 1918 r. na obszarze Czechosłowacji obowiązywało prawo recypowane – austro-węgierski porządek prawny, charakteryzujący się dualizmem regulacji. Siłą rzeczy w słowackich regulacjach prawnych dotyczących wolności religijnych znajdują się więc odwołania do prawnej tradycji austriackiej i węgierskiej, ale też do tradycji francuskiej, na której bazowali twórcy pierwszych czechosłowackich regulacji konstytucyjnych. Można tu dostrzec wspólne cechy z innymi państwami, odzyskującymi lub uzyskującymi w tym samym czasie, co Czechosłowacja niezależność państwową.

To właśnie na karb wskazanych tradycji można zrzucić z jednej strony angażowanie się państwa w materialne utrzymywanie organizacji wyznaniowych i angażowanie się w ich sprawy wewnętrzne (tradycja józefińska), a z drugiej strony dążenie do swoistego deprecjonowania kościołów (zwłaszcza Kościoła Katolickiego), co w pewnym zakresie można by było uznać za nawiązanie do tradycji francuskiej. Przy wskazywaniu na tradycje wywodzące się z prawa francuskiego należy zauważyć, że w nawiązywaniu do nich prym wiodły czeskie elity polityczne i prawne, zmierzające nawet do powołania „religii narodowej”. Dodatkowo utrzymująca swoje wpływy węgierska katolicka hierarchia duchowna mocno ingerowała w relacje państwo – kościoły.

Zapewne fakty te nie były bez wpływu na późniejsze kształtowanie się realiów prawnowyznaniowych na Słowacji czasu II wojny światowej, a w efekcie także na obecny kształt słowackich gwarancji wolności religijnych. Nie mniej jednak do niedawna, w odróżnieniu od okresu międzywojennego, na Słowacji dominowało mniej intensywne nawiązywane do obu wzmiankowanych tradycji.

Przy wskazywaniu na tradycje wywodzące się z prawa francuskiego należy zauważyć, że w nawiązywaniu do nich prym wiodły czeskie elity polityczne i prawne, zmierzające nawet do powołania „religii narodowej”

W kwestii historycznych uwarunkowań obecnych regulacji

prawnowyznaniowych należy zauważyć, że choć przejście z czasów austro-węgierskich do czechosłowackich mimo bardzo głębokiego przeobrażenia także w warstwie formalno-prawnej nie odbiegało zbyt od sytuacji i przebiegu zmian w innych odzyskujących (lub po raz pierwszy otrzymujących) niepodległość państw, to sprawowanie funkcji prezydenta państwa przez aktywnego duchownego katolickiego – J. Tiso – na dodatek utrzymującego chłodne relacje ze Stolicą Apostolską można przyjąć za okoliczność nadzwyczajną. Jednakże trudno uznać powojenną sytuację i pozycję kościołów oraz wspólnot religijnych na ziemiach słowackich za odpowiedź społeczeństwa na faktyczne bądź domniemane lub imputowane uprzywilejowanie Kościoła Katolickiego. Należy przyjąć, że w latach 1939-1989 Słowacja (zależna od III Rzeszy) i Czechosłowacja (zależna od ZSRR)

charakteryzowały się niesamodzielnością i fasadowością obowiązujących w nich uregulowań prawnych – zwłaszcza w czasach powojennej Czechosłowacji i Czechosłowackiej Republiki Socjalistycznej, kiedy to formalne regulacje zupełnie nie przystawały do faktycznej pozycji kościołów i wspólnot religijnych oraz do realiów realizacji indywidualnej i wspólnotowej wolności religijnej. Nie ulega wątpliwości, że szczególny wpływ na obecne regulacje prawno-wyznaniowe miały doświadczenia praktyczne i doktrynalne zwłaszcza z okresu po 1960 r., kiedy to nawet formalnie w drodze konstytucyjnych rozstrzygnięć Czechosłowacja została określona jako państwo socjalistyczne, ze wszystkimi tego konsekwencjami.

Obecnie obowiązująca słowacka Konstytucja z 1 września 1992 r. już w art. 1 ust. 1 odnosi się do kwestii religii, stwierdzając, że Republika Słowacka będąc państwem suwerennym, demokratycznym i prawnym, nie jest związana żadną ideologią ani religią. Przy czym jednocześnie w preambule odwołuje się do „poczucia cyrylo-metodyjskiego dziedzictwa duchowego”, a więc do wartości jednoznacznie chrześcijańskich. Odwoływanie się do tradycji chrześcijańskiej jest bezsprzeczne i wyraźnie rzutuje na całą aksjologiczną warstwę słowackiej Konstytucji, a przez to na całą rzeczywistość państwowo-społeczną Słowacji. Przy czym należy stać na stanowisku, że obecna słowacka Konstytucja nie jest jedynie manifestem politycznym – tak jak to miało miejsce, chociażby w przypadku konstytucji z 1948 i 1960 r. – a jej postanowienia, także w przywołanym zakresie mają charakter normotwórczy. Wyraźnym potwierdzeniem hołdowania wskazywanym w preambule wartościom chrześcijańskim jest także godło Słowacji, które tworzy na czerwonej wczesnogotyckiej tarczy podwójny srebrny krzyż umieszczony na środkowym najwyższym wzniesieniu wśród trzech błękitnych wzniesień. Podwójny krzyż bizantyjski trafił do Państwa Wielkomorawskiego za pośrednictwem Cyryla i Metodego, stąd też jego

uwzględnienie w herbie państwowym poza wskazaniem wartości szczególnie ważnych dla państwa, stanowi wyraźne nawiązanie do najodleglejszej słowackiej historii i najstarszych słowackich tradycji.

Należy stać na stanowisku, że obecna słowacka Konstytucja nie jest jedynie manifestem politycznym

W wyniku analizy współczesnego prawa Słowacji powstaje obraz państwa, w którym m.in. szanowana jest wolność wyznawania

i praktykowania religii. Państwo wspiera finansowo działalność zarejestrowanych związków religijnych – i to do tego stopnia, że wypłaca wynagrodzenia duchownym tych wyznań. Jednakże tak przyjazny stosunek do religii i religijności koncentruje się i ogranicza do związków wyznaniowych już posiadających uregulowaną sytuację prawną, w tym przede wszystkim w odniesieniu do kościołów i wspólnot religijnych tradycyjnie obecnych na słowackiej ziemi. Natomiast – przy obecnie obowiązujących wymaganych do rejestracji wspólnoty limitach wyznawców – zarejestrowanie nowego związku wyznaniowego jest praktycznie niemożliwe.

Konrad Walczuk – doktor nauk prawnych (prawo konstytucyjne), adiunkt na Wydziale Bezpieczeństwa Narodowego Akademii Sztuki Wojennej w Warszawie, ekspert w Biurze Narodowej Rady Rozwoju, Samorządu i Inicjatyw Obywatelskich Kancelarii Prezydenta RP. Wykładał na uniwersytetach w Polsce oraz na Słowacji, w Republice Czeskiej i we Włoszech. Jest specjalistą i autorem wielu prac z zakresu prawa słowackiego, prawa publicznego, teorii prawa oraz porządku i bezpieczeństwa publicznego. Doświadczenia praktyczne zdobywał

m.in. w MSZ i MSWiA oraz prowadząc w Polsce i na Słowacji korporacyjne i indywidualne doradztwo prawne. Jest aktywnym członkiem Polskiego Towarzystwa Prawa Wyznaniowego oraz zasiada w Komitecie redakcyjnym „Przeglądu Prawa Wyznaniowego”.

Opracowanie powstało na podstawie monografii: K. Walczuk, *Wspólnotowa wolność religijna w Republice Słowackiej. Aspekty instytucjonalno-prawne*, Ośrodek Myśli Politycznej, Kraków 2019.

Sfinansowano przez Narodowy Instytut
Wolności - Centrum Rozwoju
Społeczeństwa Obywatelskiego
ze środków Programu Rozwoju
Organizacji Obywatelskich
na lata 2018 – 2030

Ministerstwo
Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego.

Dofinansowano
ze środków Ministra
Kultury i Dziedzictwa
Narodowego